

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ФАКУЛЬТЕТ
ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему

“Правові аспекти надання притулку в країнах Європейського Союзу”

Студентки IV курсу групи МПб1-21-4.0д
Параян Аліси Володимирівни
Науковий керівник - доцент кафедри
міжнародного права,
європейської та євроатлантичної
інтеграції,
кандидат юридичних наук
Ратушний Сергій Миколайович

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНСТИТУТУ ПРИТУЛКУ 7

- 1.1. Історичний розвиток інституту притулку: міжнародний і європейський контексти7**
- 1.2. Основні поняття, принципи та критерії надання притулку12**
- 1.3. Джерела права, що регулюють питання притулку в Європейському Союзі17**

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ПРИТУЛКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ24

- 2.1. Спільна європейська система притулку: структура, принципи та нормативно-правова база24**
- 2.2. Практика реалізації права на притулок у ключових країнах ЄС (на прикладах Німеччини, Франції, Італії)26**
- 2.3. Виклики в реалізації європейського законодавства про притулок: юридичні, соціальні та політичні аспекти30**

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПРИТУЛКУ В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ34

- 3.1. Досвід війни в Україні для системи притулку в ЄС: правовий та гуманітарний вимір34**
- 3.2. Актуальні проблеми надання притулку в ЄС у контексті сучасних міграційних криз36**
- 3.3. Перспективи розвитку правового регулювання інституту притулку в ЄС: шляхи вдосконалення39**

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена геополітичною ситуацією на світовій арені, включаючи збройні конфлікти, зростаючими обертами міграційних процесів, процесами глобалізації та соціально-економічними кризами. В умовах глобальної нестабільності кількість осіб, які змушені залишати свої країни через збройні конфлікти, політичні переслідування чи порушення прав людини, постійно зростає. Це створює додаткові виклики для держав-членів ЄС, які прагнуть забезпечити баланс між захистом прав шукачів притулку та збереженням власної безпеки і соціальної стабільності. Саме держави Європейського Союзу часто стають пунктом призначення міжнародних мігрантів, адже ці країни відзначаються стабільністю економіки та високим рівнем життя. Особливу актуальність ця проблематика несе для громадян України. Війна, спричинена агресією росії, спричинила одне із найбільших переміщень населення в Європі з часів Другої світової війни, внаслідок чого мільйони українських громадян звернулися до країн ЄС по міжнародний захист. У відповідь на цей виклик Європейський Союз вперше реалізував Директиву 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, що дозволило українським біженцям отримати право на проживання, доступ до працевлаштування, освіти та соціальних послуг без необхідності проходження стандартної процедури надання притулку. Це рішення стало важливим прецедентом у сфері європейської міграційної політики, демонструючи гнучкість правових механізмів притулку та можливості їх адаптації до кризових ситуацій. [1] Водночас воно показало потенційний ризик селективного підходу, оскільки подібні механізми не були застосовані до інших груп біженців, що викликало критику окремих правозахисних організацій.

Однак, крім війни рф проти України, ЄС стикається з іншими серйозними викликами у сфері надання притулку: нестабільність на Близькому Сході,

конфлікти в Африці, авторитарні режими та зміни клімату провокують нові хвилі міграції, які чинять значний тиск на існуючі правові та адміністративні механізми ЄС. До сучасних викликів також належать “гібридна міграція” (використання мігрантів як інструменту політичного впливу) та пандемія COVID-19, що поставили під сумнів стійкість системи притулку. Важливим аспектом залишається проблема нерівномірного розподілу шукачів притулку між країнами-членами Союзу.

Реформа Спільної європейської системи притулку (CEAS) є ще одним ключовим аспектом, що підкреслює актуальність теми дослідження. Європейський Союз уже кілька років працює над оновленням своїх підходів до управління міграційними потоками, зокрема через перегляд Дублінського регламенту та впровадження нових механізмів розподілу біженців. Однак практична реалізація цих реформ стикається з численними труднощами, включаючи різні політичні позиції держав-членів, правові суперечності та необхідність гармонізації законодавства.

Метою дослідження є аналіз правових аспектів надання притулку в країнах Європейського Союзу, визначення особливостей функціонування механізмів притулку, їх відповідності сучасним викликам та окреслення перспектив удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання**:

- Дослідити історичний розвиток інституту притулку в міжнародному праві та праві ЄС.
- Визначити основні поняття, принципи та критерії надання притулку в ЄС.
- Проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює питання притулку в Європейському Союзі.
- Розглянути функціонування Спільної європейської системи притулку (CEAS), її ключові принципи та правові механізми.

- Дослідити особливості реалізації права на притулок у ключових країнах ЄС (Німеччина, Франція, Італія), вивчити, як їхні національні правові системи взаємодіють з європейськими нормативами, та порівняти їх ефективність
- Виявити основні проблеми та виклики, з якими стикається ЄС у сфері притулку, включаючи юридичні, соціальні та політичні аспекти.
- Оцінити вплив війни в Україні на систему притулку ЄС та визначити правові наслідки запровадження тимчасового захисту.
- Визначити перспективи розвитку правового регулювання інституту притулку в ЄС та запропонувати можливі шляхи його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є інститут притулку в країнах Європейського Союзу, його нормативно-правове регулювання та механізми реалізації.

Предметом дослідження є міжнародно-правові та національні акти, що регулюють питання надання притулку в країнах ЄС, практика застосування цих норм, проблеми та перспективи їх удосконалення.

Для досягнення мети дослідження було використано кілька **методів**, що дозволяють здійснити комплексний аналіз теми.

Історико-правовий метод дає зрозуміти, як змінювались правові норми, що регулюють надання притулку в ЄС та міжнародному праві. Цей метод дозволяє проаналізувати, як зміни в глобальних політичних і соціальних умовах вплинули на розвиток інституту притулку.

Порівняльно-правовий метод застосовується для порівняння правових систем різних країн ЄС, у нашому випадку це Німеччина, Франція та Італія. Він дозволяє зрозуміти, як ці країни адаптують норми права ЄС до своїх національних умов і як це впливає на процеси надання притулку.

Аналіз і синтез допомагають систематизувати наявні правові норми та виокремити ключові принципи надання притулку в ЄС. Цей метод дозволяє зробити загальний огляд НПА та процедур, які визначають процес притулку.

Догматичний метод використовується для глибшого вивчення міжнародних нормативних актів та НПА ЄС, таких як Директива 2001/55/ЄС або Дублінський регламент, які регулюють питання надання притулку в ЄС.

Системний метод дозволяє розглянути взаємодію різних механізмів у рамках Спільної європейської системи притулку (CEAS), а також їх взаємозв'язок з іншими аспектами міграційної політики ЄС, що дозволяє оцінити вплив змін в політичному середовищі на ці механізми.

Методом прогнозування здійснюється оцінка можливих напрямів розвитку правового регулювання притулку в ЄС, передбачаючи можливі зміни в міграційній політиці через нові глобальні виклики або політичні кризові ситуації.

РОЗДІЛ 1

Теоретико-правові основи інституту притулку

1.1. Історичний розвиток інституту притулку: міжнародний і європейський контексти

Норми, що регулюють захист осіб, які ховаються від переслідування, беруть початок ще з держав рабовласницького типу Близького Сходу, Африки, Греції, Риму, Південної Азії¹. Особи, які рятувалися від переслідувань, могли сховатися як всередині цієї держави, так і під юрисдикцією інших держав.

У міжнародному контексті інститут притулку формувався під впливом релігійних, політичних та соціальних факторів. Прикладами є Стародавній Єгипет, Ізраїль, Індія тощо. Оскільки відносини між рабовласницькими державами носили випадковий характер, право притулку виступало здебільшого як інститут внутрішньодержавного права і носило релігійну форму².

Одним із перших, що дійшли до сьогодення, писемних джерел, де згадується практичне застосування права притулку, є «Розповідь Синухе», яка була написана в період Середнього Царства Стародавнього Єгипту (XX – XVIII ст. до н.е.) про вельможу Синухе³. Де-юре, указане право територіального притулку не мало жодного формального закріплення, та де-факто, особа була прийнята іноземною країною (нині Сирія), їй було надано безпечне проживання на території цієї держави, переслідувана особа не була видана державі, де та зазнала переслідувань.

У стародавніх державах інститут права притулку формувався під впливом політичних, релігійних та соціальних чинників, які значною мірою корелюють із сучасними причинами його застосування. Основними передумовами набуття притулку були політичні інтриги, релігійна нетерпимість, зростання рівня насильства тощо¹.

Право притулку в давні часи існувало у двох основних формах: релігійній та територіальній⁴. Релігійний притулок передбачав можливість отримання захисту в культових спорудах (храмах, вівтарях) або інших сакральних місцях. Особи, які потрапляли на ці території, визнавалися такими, що користуються імунітетом від переслідувань. Територіальний притулок передбачав переміщення особи до юрисдикції іншої держави, що гарантувало їй захист від загроз з боку держави походження.

У Стародавньому Ізраїлі, за нормами, визначеними у Мойсєєвому законі, існувала система міст-притулків для осіб, які ненавмисно вбили людину і боялися помсти з боку родичів жертви. Ці міста були спеціально призначені для того, щоб захистити їх від насильства, і осіб, що тікали до них, вважали недоторканими від переслідувань. Проте ця система не застосовувалася до осіб, які скоїли умисне вбивство.

До X століття до н. е. на території Палестини право притулку надавалося у Єрусалимському храмі. Для набуття статусу особи, що користується недоторканністю, необхідно було здійснити певний ритуал: зійти на вівтар храму та взятися за роги жертовника, що символізувало звернення до божественного захисту та надання притулку⁵. Згідно зі старосврейським законодавством, умисне вбивство раба, незалежно від його етнічного походження чи релігійної приналежності, каралося смертною карою.

Водночас закон був особливо суворим до осіб, які свідомо ухилялися від виконання боргових зобов'язань, маючи при цьому фінансову можливість їх погасити. Такі порушники підлягали покаранню, оскільки, відповідно до приписів, Єгова не виправдовує тих, хто порушує закон. Крім того, право на притулок не поширювалося на осіб, які вчинили умисні злочини, зокрема навмисне вбивство.

На сучасному етапі територіальна форма притулку зберегла свою правову актуальність, тоді як релігійний притулок втрачає свою практичну значущість. Винятком є окремі національні правові системи, де ця

концепція діє на основі місцевих звичаїв. Наприклад, в Ірані існує звичай «бест», який передбачає можливість отримання притулку у священних або недоторканих місцях (зокрема, у мечетях, резиденціях вищих духовних осіб, іноземних посольствах), де особа, що переслідується владою, не може бути затримана силовими методами⁶.

Територіальний притулок є інститутом міжнародного права, який передбачає надання особі, що зазнає переслідувань, захисту та покровительства з боку іноземної держави на її суверенній території⁷.

Особливістю територіального притулку в стародавньому світі було те, що він носив епізодичний характер, так як відносини між державами не базувалися на міжнародних договорах. Винятком був територіальний притулок, який базувався на місцевих звичаях. Так, в Стародавній Індії велика ганьба наставала для людини, що відмовляла надати притулок особі, яка його потребувала⁸.

У європейському контексті розвиток права на притулок почав формуватися у Середньовіччі, коли відбувалося поступове зниження значущості церковного притулку внаслідок трансформації суспільно-правових інститутів. У період Реформації XVI століття право на притулок почали надавати не лише храми та монастирі, але й державні установи, керуючись релігійними та політичними мотивами. Згодом політичний аспект у наданні притулку став домінуючим. У 1760 році в Баварії було видано розпорядження, засноване на папській буллі, згідно з яким дезертири підлягали видачі із місць притулку за умови, що вони не будуть піддані смертній карі чи іншим тяжким покаранням⁹.

Сучасне розуміння інституту права притулку сформувалося після Великої французької революції. У Конституції Франції 1793 року закріплювалося, що Франція надає притулок іноземцям, вигнаним зі своєї батьківщини за справу свободи[10]. Подальші кроки в становленні міжнародно-правового

регулювання цього інституту були здійснені у 1922 році, коли за ініціативою Фрітьофа Нансена, комісара Ліги Націй у справах біженців, було запроваджено міжнародний документ, що посвідчував особу без громадянства. Спочатку його видавали особам, що емігрували за межі радянського союзу після утворення цієї держави, а згодом – іншим біженцям, які не могли отримати звичайний паспорт[11].

Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року ухвалила «Загальну декларацію прав людини», у якій підкреслювалося, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства. Праву притулку у документі присвячена стаття 14, де зазначено: «Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком. Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні неполітичного злочину або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй»[12].

Подальший розвиток міжнародного регулювання інституту притулку відбувся 28 липня 1951 року, коли в Женеві на конференції ООН було прийнято міжнародний договір – «Конвенція про статус біженців», яка набрала чинності 22 квітня 1954 року[13]. Конвенція визначила поняття «біженець», встановила загальні правила надання цього статусу, заборонила будь-яку дискримінацію осіб, що отримують права частково на рівних умовах з громадянами приймаючої країни, а частково – на тих же умовах, що й іноземці. Водночас документ допускає видворення біженців в інтересах державної безпеки, проте забороняє їхнє повернення до держави, з якої вони втекли, побоюючись переслідування[14].

Центральним документом, що заклав сучасні правові засади статусу біженця, стала Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, які визначили критерії надання притулку, встановили принцип невисилання (*non-refoulement*) та заборонили дискримінацію біженців[2].

Протягом кінця XX століття відбувалася регіоналізація правового

регулювання інституту притулку. У Європейському Союзі це проявилось через прийняття Дублінської конвенції 1990 року, що закріпила принцип відповідальності першої країни в'їзду за розгляд заяви про надання притулку.

Початок ХХІ століття відзначився новими викликами для інституту притулку, пов'язаними із збройними конфліктами, політичними кризами та терористичними загрозами. Арабська весна 2010–2012 років та громадянська війна в Сирії спричинили безпрецедентну міграційну кризу, пік якої припав на 2015 рік, коли країни ЄС прийняли понад 1,3 мільйона заяв про притулок. У відповідь Євросоюз запровадив Механізм тимчасового розподілу біженців та уклав Міграційну угоду з Туреччиною (2016), спрямовану на зменшення неконтрольованого потоку мігрантів. Сучасний етап (2020-ті роки) ознаменувався новими правовими ініціативами. У 2020 році Європейська комісія представила Пакт про міграцію та притулок, що передбачає реформування механізму розподілу біженців та запровадження спрощених процедур повернення мігрантів[4]. Після початку російської агресії проти України у 2022 році ЄС вперше в історії активував Директиву про тимчасовий захист, яка гарантує громадянам України спрощений доступ до притулку та соціальних прав у країнах-членах[1].

1.2. Основні поняття, принципи та критерії надання притулку

Надання притулку в Європейському Союзі регулюється рядом нормативно-правових актів, вже коротко згаданих у першому пункті розділу, і які ще будуть розглядатися детально в наступному пункті. У межах цієї нормативної бази встановлюються ключові поняття, серед яких: поняття біженця, особи, що потребує додаткового захисту, заявника про надання притулку та країни першого притулку. Біженець, відповідно до Директиви 2011/95/ЄС[14], це особа, яка через обґрунтовані побоювання зазнати переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, політичних переконань або приналежності до певної соціальної групи перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни. Крім того, Директива передбачає категорію осіб, які потребують додаткового захисту, зокрема тих, кому загрожує серйозна шкода у разі повернення до країни походження. Окрім біженців та осіб, що потребують додаткового захисту, у межах законодавства ЄС виділяються інші категорії осіб, які можуть претендувати на притулок або міжнародний захист. До них належать:

- Тимчасово переміщені особи – ті, хто масово прибуває до ЄС через надзвичайні ситуації, такі як війни чи гуманітарні кризи, та отримує тимчасовий захист відповідно до Директиви 2001/55/ЄС[15].
- Заявники на міжнародний захист – особи, які подали заяву про надання статусу біженця або додаткового захисту та очікують на відповідне рішення компетентних органів. Протягом цього періоду вони мають право на певні соціальні гарантії відповідно до Директиви 2013/33/ЄС[16].

Стаття 2 Директиви 2011/95/ЄС[14] окреслює наступні визначення:

(а) "міжнародний захист" - статус біженця або статус додаткового захисту, як це визначено у пунктах (е) та (g);

(b) "бенефіціар міжнародного захисту" - особа, якій надано статус біженця або статус додаткового захисту, як це визначено у пунктах (e) та (g);

(c) "Женевська конвенція" - Конвенція про статус біженців, прийнята в Женеві 28 липня 1951 року та доповнена 31 січня 1967 р. Нью-Йоркським протоколом;

(d) "біженець" - громадянин третьої країни, який внаслідок обґрунтованих побоювань переслідування на підставі своєї расової, релігійної чи національної приналежності, політичних поглядів або приналежності до окремої соціальної групи, що знаходиться за межами країни свого громадянства і не може через такі побоювання, або не бажає користуватися захистом такої країни, або ж особа без громадянства, яке, перебуваючи за межами країни свого останнього постійного проживання, з таких причин, як зазначено вище, не може через такі побоювання, або не бажає повертатися до такої країни, яким не застосовується Стаття 12;

...

(f) "особа, яка має право на додатковий захист" - громадянин третьої країни або особа без громадянства, яке не кваліфікується як біженці, але щодо якого показано наявність суттєвих підстав, щоб вважати, що у разі повернення до своєї країни походження або, у разі особи без громадянства, до своєї країни останнього постійного проживання, така особа зіткнеться з реальним ризиком серйозної шкоди, як це визначається у Статті 15, і на яку/яку не поширюються статті 17(1) та (2), і який/яка не може або у зв'язку з таким ризиком не бажає скористатися захистом такої країни;

(g) "статус додаткового захисту" - визнання країною-членом ЄС громадянина третьої країни або особи без громадянства особою, яка має право на додатковий захист;

...

(l) "неповнолітній без супроводу дорослих" - неповнолітній, що з'являється на території країн-членів ЄС без супроводу відповідальних за нього дорослих у відповідно до законодавства або практики відповідної країни-

члена ЄС протягом часу, доки він не опиняється під реальною опікою такої особи; включаючи неповнолітніх, які опинилися без супроводу вже після свого в'їзду на територію країн-членів ЄС;

(m) "дозвіл на проживання" - будь-який дозвіл, виданий владою країни-члена ЄС, передбаченої законодавством такої країни формі, що дозволяє громадянину третього країни чи особі без громадянства проживати на її території;

(n) "країна походження" - країна чи країни громадянства або - у разі осіб без громадянства - остання країна постійного проживання

Відповідно до ст.1 Дублінської конвенції 1990р[18]:

а) "іноземець" означає будь-яку особу, яка не є громадянином будь-якої держави-члена;

б) "клопотання про надання притулку" означає прохання, за допомогою якого іноземець шукає захисту будь-якої держави-члена згідно з Женевською конвенцією, клопотаючи про надання статусу біженця за змістом статті 1 Женевської конвенції із змінами, внесеними Нью-Йоркським протоколом;

с) "заявник, який клопочеться про надання притулку" означає іноземця, який подав клопотання про надання притулку, щодо якого остаточне рішення поки що не прийнято;

...

е) "вид на проживання" означає будь-який дозвіл, виданий іноземцю владою держави-члена, залишитися на його території, за винятком віз та "дозволів на перебування в країні", виданих у ході розгляду клопотання про надання посвідки на проживання чи притулку;

ф) "в'їзна віза" означає дозвіл або рішення держави-члена, що дозволяє іноземцю в'їжджати на його територію за умови дотримання інших вимог щодо в'їзду до країни;

g) "транзитна віза" означає дозвіл або рішення держави-члена, що дозволяє іноземцю проїжджати транзитом через його територію або перетинати транзитну зону в одному з портів чи аеропортів за умови дотримання інших вимог щодо транзиту.

Система надання притулку в ЄС базується на низці фундаментальних принципів, що забезпечують відповідність процедур міжнародним правовим стандартам. Одним із головних принципів є *принцип non-refoulement*, який забороняє повернення осіб до країн, де їм загрожує переслідування або серйозна шкода, що закріплено у статті 33 Конвенції про статус біженців 1951 року та статті 21 Директиви 2011/95/ЄС[14].

Важливим є *принцип індивідуального розгляду*.

Система притулку також ґрунтується на *принципі рівного доступу до процедури*, який передбачає, що кожен заявник має право подати заяву на міжнародний захист та отримати справедливий розгляд відповідно до процедурних гарантій, передбачених Директивою 2013/32/ЄС[17].

Заявники мають право на належні умови прийому, що включають доступ до житла, до ринку праці, медичної допомоги та правової підтримки, як це визначено Директивою 2013/33/ЄС[16]. Відповідно до цієї директиви, заявники на міжнародний захист мають право на доступ до ринку праці не пізніше ніж через 9 місяців після подання заяви, якщо рішення про їхній статус ще не ухвалене і затримка не сталася з їхньої вини.

У межах регіональної політики ЄС діє *принцип взаємної довіри* між державами-членами, який реалізується через систему визначення відповідальної держави за розгляд заяви, встановлену Дублінським регламентом III[18].

Критерії надання притулку, визначені Директивою 2011/95/ЄС[14], включають:

- обґрунтовані побоювання переслідування;

- відсутність можливості отримати захист у країні походження.

Система притулку передбачає й певні обмеження: стаття 12 Директиви 2011/95/ЄС[14] виключає осіб, які вчинили воєнні злочини, тяжкі кримінальні правопорушення або терористичні акти. Це узгоджується з принципами безпеки держав-членів ЄС і зобов'язаннями щодо боротьби з тероризмом. У разі підозр у злочинах проти миру, воєнних злочинах чи злочинах проти людяності, заяву відхиляють автоматично.

1.3. Джерела права, що регулюють питання притулку в Європейському Союзі

До міжнародних нормативно-правових актів, що діють на території ЄС, відносяться наступні:

- Конвенція про статус біженців 1951 року;
- Протокол 1967 року [2];
- Конвенція ООН проти катувань (1984)[29].

До права Ради Європи належать:

- Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод 1950 року [19];
- рішення ЄСПЛ (напр., *M.S.S. v. Belgium and Greece*, *Chahal v. UK*).

Тобто судовим органом Ради Європи є ЄСПЛ. Він керується Європейською конвенцією з прав людини.

До права Європейського Союзу належать:

- Директива 2011/95/ЄС (Директива про кваліфікацію) [14]
- Директива 2013/32/ЄС (процедури надання притулку)[17]
- Директива 2013/33/ЄС (умови прийому) [16]
- Регламент (ЄС) № 604/2013 (Дублінський регламент III) [18]
- Директива 2001/55/ЄС (тимчасовий захист) [15]
- Хартія основних прав ЄС [19]

Судом, що забезпечує однакове застосування і тлумачення права Європейського Союзу, контролює законність актів інституцій ЄС і вирішує спори щодо застосування норм права ЄС, є Суд Європейського Союзу

Національне законодавство:

- законодавство держав-членів ЄС, що імплементує директиви та регламенти у сфері надання притулку.

Міжнародне право, право Ради Європи та право Європейського Союзу утворюють багаторівневу систему нормативно-правового регулювання у сфері надання притулку. Контроль за дотриманням цих норм здійснюється відповідними судовими інституціями: на міжнародному рівні – Комітетом ООН проти катувань, у межах Ради Європи – Європейським судом з прав людини, на рівні Європейського Союзу – Судом Європейського Союзу.

Із завершенням Другої світової війни найголовнішою цінністю стало життя людини, і це право на життя та усі інші похідні та суміжні права почали закріплюватися у міжнародних договорах.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була ухвалена як правовий механізм імплементації принципів, закріплених у Загальній декларації прав людини, з метою забезпечення дотримання державами-учасниками Ради Європи основоположних прав і свобод людини на їхній території. Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року та набула чинності 3 вересня 1953 року. Її ухвалення заклало правові основи для створення ефективного судового механізму захисту прав людини, обов’язкового для країн-членів Ради Європи. Документ встановив загальні міжнародно-правові стандарти у сфері громадянських, політичних, соціальних та культурних прав, забезпечивши можливість їх судового захисту. Цей правовий акт став наріжним каменем міжнародно-правового регулювання у сфері прав людини, визначаючи основні принципи захисту законних інтересів та потреб особи. Він слугує відправною точкою для цивілізованих європейських держав у процесі реалізації загальнолюдських цінностей та утвердження демократичних засад правопорядку.

ПРЕЦЕДЕНТ: Справа "Chahal v. UK" (ЄСПЛ, 1996) [24]

Індійський громадянин, підозрюваний у терористичній діяльності, мав бути депортований до Індії. Суд визнав, що навіть якщо особа становить загрозу національній безпеці, її не можна депортувати, якщо є ризик катувань. Прецедентом закріплено абсолютність ст. 3 ЄКПЛ – неможливість «балансування» з іншими інтересами (навіть безпековими).

Конвенція про статус біженців є міжнародним договором, ухваленим 28 липня 1951 року в Женеві на конференції уповноважених представників, скликаній відповідно до резолюції 429 (V) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1950 року. Документ набув юридичної чинності 22 квітня 1954 року. Конвенція містить визначення терміна «біженець» та встановлює загальні правові підстави для надання відповідного статусу. Вона закріплює фундаментальні принципи захисту біженців, зокрема заборону дискримінації. Відповідно до положень Конвенції, біженці користуються певними правами на рівні з громадянами приймаючої держави, тоді як окремі права реалізуються на тих самих умовах, що й для іноземців. Документ передбачає можливість вислання біженців у випадках, пов'язаних із забезпеченням державної безпеки, проте містить категоричну заборону на примусове повернення осіб до країни, з якої вони були змушені тікати через обґрунтовані побоювання переслідування (принцип non-refoulement).

Проблема біженців гостро постала в Європі в контексті Першої світової війни, що супроводжувалася розпадом Османської, Австро-Угорської та Російської імперій, територіальними змінами, випадками геноциду і, як наслідок, масовим переселенням громадян. Наступна хвиля біженців була спровокована приходом нацистів до влади у Німеччині 1933 року. Наступна — Другою світовою війною. У 1946 році була створена Міжнародна організація у справах біженців. 10 грудня 1948 була прийнята **Загальна декларація прав людини**. У ній було піднято питання права на

притулок. 1951 року в Женеві була прийнята Конвенція про статус біженців. У документі була позначена гранична дата дії: вона поширювалася на біженців, що стали такими в результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року.

Відповідно до статті 1(A)(2) Конвенції про статус біженців 1951 року, термін «біженець» означає особу, яка:

«...внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності і не може або через такі побоювання не бажає користуватися захистом цієї країни...»

ПРЕЦЕДЕНТ: Справа "Hirsi Jamaa and Others v. Italy" (ЄСПЛ, 2012) [25]
Італійська берегова охорона затримала судно з мігрантами з Африки і примусово повернула їх до Лівії, не надаючи можливості подати заяву про притулок. Суд визнав, що така дія порушує ст. 3 ЄКПЛ (ризик катувань у Лівії) та ст. 4 Протоколу №4 (заборона колективного видворення). Суд визнав, що навіть поза територією країни (в морі) діють гарантії Конвенції. Ця справа закріпила принцип «екстериторіального захисту» прав людини.

Протокол щодо статусу біженців є юридично обов'язковою міжнародною угодою, яка усунула часові та географічні обмеження, встановлені Конвенцією про статус біженців 1951 року. Протокол, який набув чинності 4 жовтня 1967 року, став ключовим міжнародно-правовим документом у сфері захисту біженців, до якого приєдналося 146 держав. Його ухвалення було зумовлене необхідністю адаптації міжнародного права до змінених міграційних процесів, зокрема до нових хвиль вимушеної міграції, спричинених процесами деколонізації. На відміну від Конвенції 1951 року,

яка визначала статус біженця лише для осіб, що постраждали від подій до 1 січня 1951 року, Протокол 1967 року ліквідував ці обмеження, поширивши застосування міжнародного захисту на всіх осіб, які відповідають визначеним критеріям незалежно від часу та місця їхнього переслідування. Водночас він передбачив можливість для держав, які раніше ратифікували Конвенцію з географічними обмеженнями, зберегти такі застереження.

ПРЕЦЕДЕНТ: Справа "Canada (AG) v. Ward" (Верховний суд Канади, 1993) [26]

Громадянин Ірландії, член радикальної організації, втік після того, як був звинувачений у «зраді» організації. Суд розглянув, чи можна вважати людину біженцем, якщо переслідування надходить від недержавного суб'єкта. Розширено поняття переслідування — навіть якщо уряд не є безпосереднім переслідувачем, але не здатен захистити особу, — особа має право на притулок.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, більш відома як **Конвенція ООН проти катувань**. Прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 1984 році, вона набула чинності у 1987 році. Конвенція встановлює абсолютну заборону катувань незалежно від обставин, забороняє екстрадицію осіб до країн, де їм загрожує застосування катувань, а також покладає на держави-учасниці обов'язок кримінального переслідування за вчинення таких дій.

ПРЕЦЕДЕНТ: Справа "Agiza v. Sweden" (CAT, 2005) [27]

Єгипетського громадянина передали владі Єгипту за програмою "extraordinary rendition", де він зазнав катувань. Комітет ООН визнав Швецію винною у порушенні ст. 3 Конвенції — заборона видачі особи при

ризик у катувань. Вперше на міжнародному рівні закріплено обов'язок держав не співпрацювати у передачах, що порушують права людини.

Директива 2011/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року – це правовий інструмент, що встановлює уніфіковані критерії для визначення осіб, які мають право на міжнародний захист, зокрема — надання статусу біженця або додаткового захисту. [14]

Окрім того, Директива закріплює підстави для надання додаткового захисту особам, які не відповідають критеріям для отримання статусу біженця, але в разі повернення до країни походження можуть зазнати серйозної шкоди — страти, катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а також загрози для життя через ситуацію збройного конфлікту. Документ також визначає зміст міжнародного захисту, включаючи соціальні, економічні та цивільні права осіб, яким надано відповідний статус.

ПРЕЦЕДЕНТ: рішення C-472/13 (Shepherd) [28], Суд Європейського Союзу:

розглянуто, чи може відмова від служби в армії, яка бере участь у міжнародних конфліктах, бути підставою для визнання статусу біженця. Суд підтвердив, що переслідування за відмову служити в армії може бути підставою для надання статусу, якщо йдеться про участь у діях, які порушують міжнародне гуманітарне право.

Директива 2001/55/ЄС (тимчасовий захист)[15] [1]

ПРЕЦЕДЕНТ: захист українців після початку війни 2022 року

Директива вперше повноцінно активована — надала тимчасовий захист українцям у всіх державах-членах ЄС. Українці отримали дозвіл на проживання, доступ до освіти, охорони здоров'я та ринку праці без проходження стандартної процедури надання притулку.

Задля більшої зручності та розуміння я створила таблицю (див. Додаток А), у якому порівнюються ключові положення та приклади застосування основних правотворчих документів з теми, що вже були згадані в цьому розділі раніше.

РОЗДІЛ 2

Правові механізми надання притулку в країнах Європейського Союзу

2.1. Спільна європейська система притулку: структура, принципи та нормативно-правова база

Спільна європейська система притулку (Common European Asylum System, CEAS) — це сукупність правових інструментів і механізмів Європейського Союзу, спрямованих на уніфікацію стандартів надання міжнародного захисту для осіб, що шукають притулку. Система визначає юридично обов'язкові норми та процедури, яких повинні дотримуватись держави-члени для забезпечення повного дотримання прав осіб, які звертаються за міжнародним захистом.

Система притулку працює відповідно до наступної структури:

- Нормативно-правові акти — директиви та регламенти, що встановлюють спільні стандарти для всіх етапів процедури притулку: кваліфікація, умови прийому, процедурні гарантії, визначення відповідальної держави та механізми тимчасового захисту, — є першочерговим джерелом для усієї діяльності даної організації.
- Європейське агентство з питань притулку (EUAA) — орган, що надає технічну, аналітичну та операційну підтримку державам-членам у реалізації CEAS.
- Суд Європейського Союзу (CJEU) — забезпечує тлумачення та уніфіковане застосування права ЄС, включаючи CEAS, через прецедентну практику.
- Національні органи влади країн-членів здійснюють розгляд заяв, надають статус, забезпечують прийом і реалізують рішення згідно з європейським законодавством.

CEAS тісно інтегрується з Конвенцією про статус біженців 1951 року, Конвенцією ООН проти катувань та Європейською конвенцією з прав людини.

Спільна європейська система притулку ґрунтується на низці ключових принципів, що забезпечують правову визначеність і захист прав людини:

- Принцип non-refoulement (заборона повернення) — забороняє примусове повернення особи до країни, де її життю або свободі загрожує небезпека (ст. 33 Конвенції про статус біженців, ст. 19 Хартії основних прав ЄС) [3].
- Гарантії справедливої та ефективної процедури — забезпечення права на інтерв'ю, переклад, юридичну допомогу, апеляцію (Директива 2013/32/ЄС).
- Принцип солідарності та розподілу відповідальності між державами-членами — особливо актуальний у контексті надмірного навантаження на прикордонні держави (наприклад, Дублінський регламент та реформа CEAS 2023) [7].
- Поваги до людської гідності та основоположних прав — матеріальні умови прийому, забезпечення медичної допомоги, доступ до освіти та житла (Директива 2013/33/ЄС, Хартія ЄС).
- Захист вразливих груп (неповнолітніх без супроводу, жертв насильства, людей з інвалідністю тощо).

Задля кращого розуміння напрямів діяльності CEAS, я внесла ключову інформацію про діяльність Організації до таблиці (див. Додаток Б).

2.2. Практика реалізації права на притулок у ключових країнах ЄС (на прикладах Німеччини, Франції, Італії)

Німеччина визнає право на притулок у статті 16а Основного закону (Grundgesetz) [30]. Однак ця норма містить суттєве обмеження: право не надається особам, які прибули через "безпечну третю країну". Це положення, закріплене також у Законі про притулок (Asylgesetz), суттєво звужує сферу дії конституційної гарантії. Таким чином, більшість заяв розглядаються не на підставі Grundgesetz, а згідно з міжнародним правом (Женевська конвенція 1951 року [31], Протокол 1967 року [32]) та законодавством ЄС.

Франція закріплює право на притулок у Преамбулі до Конституції 1946 року [33], яка є частиною чинної Конституції П'ятої Республіки. Це право сформульовано як гарантія для іноземців, переслідуваних за їхню боротьбу за свободу. Важливо, що у французькому конституційному праві не передбачено винятків на кшталт "безпечної третьої країни", що формально розширює можливості для застосування притулку. Однак на практиці Франція також дотримується норм ЄС, зокрема Дублінського регламенту [34].

Італія визнає право на притулок згідно зі статтею 10 Конституції [35], яка гарантує захист іноземцям, яким перешкоджають у здійсненні демократичних свобод у країні походження. Це положення не конкретизує процедури, але створює конституційну підставу для розвитку національного законодавства. Ключовим документом тут є Законодавчий декрет № 25/2008 [36], що імплементує європейські стандарти та визначає компетенцію територіальних комісій.

Інституційна структура

У Німеччині функції розгляду заяв сконцентровані в руках Федерального відомства у справах міграції та біженців (BAMF) [37]. Це єдиний орган, який проводить інтерв'ю, ухвалює рішення та координує надання статусу. Апеляції подаються до адміністративних судів відповідної юрисдикції. Така модель забезпечує централізованість, але також створює велике навантаження на BAMF.

У Франції діє дводенна модель: первинний розгляд здійснює OFPRA (Office français de protection des réfugiés et apatrides) [38], тоді як апеляції розглядає CNDA (Cour nationale du droit d'asile) [39]. OFPRA є адміністративним органом, але формально незалежним від уряду, тоді як CNDA — спеціалізований суд. Це дозволяє забезпечити вищий рівень неупередженості, проте процедура може бути тривалою.

В Італії справи розглядаються територіальними комісіями з питань притулку, створеними згідно з Декретом № 25/2008 [36]. Апеляції подаються до звичайних цивільних судів, а у випадку подальшого оскарження — до Касаційного суду. Така структура дає заявнику ширші можливості для правового захисту, але через завантаженість судів рішення часто затягуються.

Типи та особливості застосування міжнародного захисту

Усі три країни застосовують дві основні форми захисту: статус біженця (згідно з Женевською конвенцією [31]) і субсидіарний захист (відповідно до норм ЄС, зокрема Директиви 2011/95/ЄС [40]).

У Німеччині субсидіарний захист надається обережно і лише в разі доведеної загальної загрози, наприклад, війни. Особливість — можливість надання дозволу на перебування з гуманітарних причин відповідно до §25

Закону про перебування (AufenthG) [41], але лише у виняткових випадках і на обмежений строк.

Франція активно використовує субсидіарний захист. За статистикою, близько 40% позитивних рішень стосуються саме цієї форми. Також існує практика надання дозволів на перебування з гуманітарних причин за рішенням префектур, навіть без надання статусу біженця чи субсидіарного захисту. Держава забезпечує фінансову допомогу (ADA) у межах 6–11 євро на день, залежно від складу родини [38]. У багатьох випадках шукачам притулку пропонують проживання у центрах прийому (CADA). Але через брак місць у цих закладах багато людей змушені жити в готелях або тимчасових гуртожитках, де умови можуть бути далекими від комфортних [37].

Італія до 2018 року мала додаткову форму — гуманітарний захист (*protezione umanitaria*), що надавався у випадках уразливого становища особи. Після ухвалення правопопулістами "декретів Сальвіні" [46] ця категорія була скасована й замінена обмеженими тимчасовими дозволами, які мають вужчі підстави застосування.

Реформи

Німеччина після кризи 2015 року запровадила низку реформ: пришвидшені процедури, централізовані пункти прийому (*Ankunftscentren*), посилення співпраці між землями та BAMF. Для заявників із країн, визнаних «безпечними» (наприклад, Західні Балкани), було передбачено скорочений розгляд заяв — до 1 тижня. Закон закріпив обов'язок шукачів притулку брати участь у курсах мови та інтеграції [45], а також передбачив можливість доступу до ринку праці вже через 3 місяці після подання заяви: шукач притулку має право подати заяву на працевлаштування через 3 місяці з моменту офіційної реєстрації в Німеччині [42]; особа повинна

отримати письмовий дозвіл на працевлаштування, виданий відомством у справах іноземців (Ausländerbehörde) [43], [44].

У 2018 році Франція ухвалила закон, який скоротив термін подання апеляції з 30 до 15 днів, а також дозволив тримати людей у закритих центрах до 90 днів перед депортацією [39]. Це дало змогу зробити процес жорсткішим і водночас оперативнішим, але викликало хвилю критики з боку правозахисних організацій. Правозахисники вказують на затяжні терміни, брак кваліфікованої правової допомоги, непридатні для життя умови у частині центрів та випадки повернення людей до країн, де їм може загрожувати небезпека [40].

У 2023 році Франція знову переглянула свою міграційну політику. Парламент схвалив закон, що спрощує депортацію людей без легального статусу, запроваджує квоти на міграцію і навіть відкриває можливість депортації тих, хто народився у Франції, але не має громадянства [47]. Ці зміни стали предметом гучних дискусій: одні вважають їх необхідним кроком до впорядкування системи, інші — наступом на права людини.

Італія у 2018 році провела одну з найжорсткіших реформ у ЄС у сфері надання притулку. Так звані "декрети Сальвіні" [46] скасували гуманітарний захист, який широко застосовувався до того часу, обмежили доступ до системи прийому SAI для шукачів притулку, а також пришвидшили процедури видворення. Було значно розширено перелік країн походження, які вважаються безпечними, а також дозволено утримання осіб у закритих центрах до 180 днів. У відповідь на широку критику частину обмежень переглянуто в 2020 році: зокрема, відновлено окрему форму захисту — *protezione speciale*. Однак базовий курс Італії залишився спрямованим на стримування міграції, а не на розширення гуманітарного простору.

2.3. Виклики в реалізації європейського законодавства про притулок: юридичні, соціальні та політичні аспекти

1. Юридичні виклики

1.1. Різноманітність національних імплементацій та проблема з

Дублінським регламентом

Незважаючи на те, що Європейська система надання притулку (CEAS) визначає спільні правила для країн-членів ЄС, існують суттєві розбіжності в тому, як ці правила імплементуються на національному рівні.

За Дублінським регламентом[18] заяву про надання притулку має розглядати та країна, в яку людина вперше потрапила на територію ЄС. У країнах на периферії ЄС, таких як Італія та Греція, наявність великих міграційних потоків спричиняє переповненість пунктів прийому, тоді як країни північної та західної Європи (Німеччина чи Швеція) мають більш розвинуту інфраструктуру та ресурси для обробки заяв. Це створює нерівні умови для біженців, які стикаються з затримками в обробці своїх заяв або навіть відмовами через обмежені ресурси.

Попри існування комплексного нормативного каркасу у сфері міжнародного захисту — зокрема трьох ключових директив (про прийом, процедури й кваліфікацію)[14][17][16], — практичне втілення цих актів у національні системи держав-членів ЄС залишається нерівномірним.

Проблема носить не лише технічний, а й політико-правовий характер:

- Імплементація часто затягується через політичний опір (як у Польщі чи Угорщині), або відбувається формально — без реального оновлення процедур. Наприклад, Угорщина обмежила доступ до притулку для транзитних заявників, чим фактично заблокувала реалізацію Директиви 2013/32/ЄС про процедури надання захисту. Суд ЄС визнав це порушенням європейського права[48].

- Виникає явище форум-шопінгу — коли заявники намагаються потрапити в держави з кращими умовами (Франція, Німеччина), що дестабілізує систему розподілу навантаження.
- Людей часто відправляють назад у країни, де вони не мають жодної підтримки. ЄСПЛ і Суд ЄС неодноразово зупиняли повернення до Греції чи Угорщини[48], бо умови там не відповідали стандартам.
- Суттю проблеми тут є те, що Дублінський регламент не враховує потреб заявників (наприклад, якщо в них є родина у Франції або вони говорять німецькою).
- В той же час країни, які системно ігнорують директиви, не завжди несуть правові наслідки через інституційну м'якість механізмів нагляду ЄС[49].

ЄС декларує гармонізований простір притулку, однак поки що ми маємо справу з номінально спільною, але реально фрагментованою системою, де наявність єдиного права не гарантує єдиного правозастосування.

1.3. Порушення прав біженців

Невідповідність умов прийому: Біженці, які знаходяться у країнах ЄС, іноді стикаються з жахливими умовами утримання в приймальних центрах, що порушує їхні основні права, наприклад, право на гідне житло та медичну допомогу.

Невиконання зобов'язань щодо обробки заяв: Відсутність доступу до правової допомоги, погані умови перебування в таборах біженців, що є порушенням міжнародних стандартів прав людини.

2. Соціальні виклики

2.1. Протестні настрої в громадах

Навіть у державах з гуманітарною традицією, як-от Німеччина чи Нідерланди, можна побачити опір місцевих громад: протести проти відкриття центрів прийому;

зростання ксенофобських настроїв;
конфлікти навколо ресурсів (наприклад, місць у дитсадках чи лікарнях).
Це створює напругу щодо реальної готовності до приймання на місцях.

2.2 Інтеграційні бар'єри

мовні труднощі;
складнощі з працевлаштуванням (навіть якщо є освіта чи досвід);
культурні відмінності, які ускладнюють спілкування.

Наприклад, багато роботодавців у Франції, Італії або Німеччині неохоче наймають біженців навіть на некваліфіковану роботу — через стереотипи чи правові труднощі. Також популярним нині є так званий “чорний” ринок праці: прикладом слугують випадки, коли українці влаштовуються працювати неофіційно, де роботодавці можуть порушувати трудові права таких українців та інших шукачів притулку, виплачуючи занижені зарплатні, ставлячись негідно відносно громадян приймаючої держави тощо.

2.3. Дискримінація та соціальна напруга

3. Політичні виклики

3.1. Націоналізм і антиімміграційні настрої

В багатьох країнах ЄС посилюються антиімміграційні настрої, що ускладнює ухвалення політичних рішень, які сприяють інтеграції біженців. Міграційна тематика стала зручним інструментом для політичних маніпуляцій. Партії, які будують свою риторику на страху й розділенні, значно посилилися:

У Франції — *Rassemblement National* (Марін Ле Пен),

В Італії — *Lega* (Маттео Сальвіні),

У Німеччині — AfD (Alternative für Deutschland).

Ці сили просувають ідеї обмеження притулку, депортацій, закриття кордонів — що прямо впливає на те, як і коли імплементуються норми ЄС.

3.2. Розходження в політиках ЄС

Відмова від перерозподілу біженців: Угорщина, Польща та Чехія відмовляються виконувати рішення ЄС про перерозподіл біженців.

Тиск на країни першого прийому: Італія, Греція та інші країни, що приймають біженців першими, знаходяться під великим тиском через відсутність підтримки від інших держав-членів ЄС.

Для покращення ситуації необхідні як інституційні, так і нормативні зміни.

Серед ключових кроків: створення справедливого механізму розподілу заявників між країнами ЄС; уніфікація тлумачення базових понять; перегляд Дублінського регламенту; юридичне закріплення захисту вразливих категорій осіб; посилення ролі наглядових органів ЄС; і розширення доступу до правової допомоги.

РОЗДІЛ 3

Актуальність інституту притулку в сучасному контексті та перспективи розвитку

3.1. Досвід війни в Україні для системи притулку в ЄС: правовий та гуманітарний вимір

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році стало наймасштабнішою гуманітарною кризою у Європі з часів Другої світової війни. Ця подія спричинила безпрецедентний вплив на систему притулку в ЄС. Одним із ключових правових рішень стало вперше в історії ЄС застосування Директиви 2001/55/ЄС про тимчасовий захист [50]. Цей механізм був активований 4 березня 2022 року Радою ЄС на підставі Рішення 2022/382 [51] для громадян України, які масово прибували на територію Союзу. Основні риси:

- Надання негайного доступу до захисту без потреби проходити процедуру надання притулку
- Забезпечення права на проживання, працевлаштування, освіти та медичну допомогу [52].
- Визнання документів, спрощення прикордонного контролю [53].

Це рішення демонструє гнучкість правової системи ЄС у надзвичайних умовах, однак поставило питання рівноправності в підході до інших біженців з-поза Європи [54].

Війна в Україні стала каталізатором активізації реформи Спільної європейської системи притулку (CEAS). ЄС відновив обговорення Пакту про міграцію та притулок, запропонованого Єврокомісією ще у 2020 році [55]. Пакт передбачає:

- Систему солідарного розподілу відповідальності між державами-членами.
- Спрощення процедур прикордонного скринінгу та повернення тих, кому відмовлено у захисті.

За даними УВКБ ООН, понад 8 мільйонів українців отримали тимчасовий захист у країнах ЄС [56]. Польща, Німеччина, Чехія та Румунія стали основними країнами-приймачами. Серед головних викликів є забезпечення житлом, соціальними послугами, освітою та охороною здоров'я. Інтеграція на ринку праці, де ключову роль відіграє гендерний фактор — адже більшість біженців становлять жінки з дітьми [57]. Потреба у психосоціальній підтримці, зокрема для дітей та постраждалих від травматичного досвіду [50][52]. За даними Європейської комісії та агентств ООН, масштаби гуманітарної кризи були безпрецедентними, особливо у перші місяці після початку агресії, коли тисячі українців щоденно перетинали кордони сусідніх країн ЄС, таких як Польща, Румунія, Угорщина, Словаччина.

3.2. Актуальні проблеми надання притулку в ЄС у контексті сучасних міграційних криз

Однією з ключових проблем, з якими зіткнулася система притулку Європейського Союзу, є недосконалість правових механізмів, які не завжди відповідають викликам сучасності. Зокрема, чинні норми Дублінського регламенту (Регламент № 604/2013) створили ситуацію нерівномірного навантаження на країни першого в'їзду, такі як Греція, Італія, Іспанія та Мальта. Через це виникли серйозні проблеми, пов'язані з перевантаженням національних міграційних служб, затримками в обробці заяв про притулок та погіршенням умов утримання мігрантів у приймальних центрах. Така ситуація неодноразово ставала об'єктом критики з боку Європейського суду з прав людини (справа M.S.S. проти Бельгії та Греції), який визнав умови перебування шукачів притулку такими, що порушують заборону катувань та нелюдського поводження, передбачену статтею 3 Європейської конвенції з прав людини [59].

Наступна проблема полягає у відсутності дієвих механізмів солідарності між країнами ЄС. Попри формальне існування принципу солідарності, закріпленого у ст. 80 Договору про функціонування Європейського Союзу, реальні механізми розподілу відповідальності за шукачів притулку між державами-членами є недостатніми. Спроба впровадження квот на розподіл шукачів притулку між країнами ЄС (Рішення Ради ЄС 2015/1601) викликала серйозні суперечки, особливо серед країн Центральної та Східної Європи, що в кінцевому результаті призвело до кризи довіри та до посилення розбіжностей між державами-членами [60].

Суттєвою залишається також проблема неоднорідності правозастосовної практики держав-членів ЄС. Незважаючи на спроби гармонізувати процедури та критерії надання міжнародного захисту через директиви ЄС, на практиці країни Європейського Союзу демонструють істотні

відмінності в підходах до оцінки заяв про притулок. Внаслідок цього виникає феномен «asylum shopping», коли шукачі притулку намагаються отримати захист саме в тій країні, яка, на їхню думку, має найбільш лояльну міграційну політику або надає найкращі соціальні умови для інтеграції [61].

Не менш важливою є проблема нелегальної міграції та відсутності легальних шляхів доступу до процедури притулку. Через жорсткість міграційної політики, що супроводжується зростанням охорони зовнішніх кордонів, значна кількість шукачів притулку змушена вдаватися до послуг контрабандистів і ризикувати життям при спробі нелегально потрапити на територію ЄС. Це призводить до трагічних наслідків, зокрема загибелі тисяч мігрантів у Середземному морі. Показовою стала справа «Hirsi Jamaa та інші проти Італії» (2012), де ЄСПЛ визнав порушення принципу non-refoulement через колективне видворення мігрантів до Лівії, де їм загрожувала небезпека [62].

Особливий виклик становить проблема інтеграції шукачів притулку. Високий рівень міграції посилює соціальне напруження, а також викликає занепокоєння місцевого населення щодо безпеки, зайнятості, доступу до соціальних послуг та культурної адаптації мігрантів. Часто через недостатню інтеграцію біженців у приймаючі суспільства виникають маргіналізація та радикалізація окремих груп, що стає додатковим фактором ризику для громадського порядку та безпеки держав-членів ЄС [63].

Попри зростання кількості так званих «кліматичних біженців», нині вони не мають чітко визначеного правового статусу у міжнародному праві та законодавстві ЄС [64]. Ні Женевська конвенція 1951 року, ні Протокол

1967 року не передбачають екологічних факторів як підстави для надання статусу біженця.

Пандемія COVID-19 поглибила кризу у сфері надання притулку в Європейському Союзі. Уряди низки держав-членів ЄС у 2020–2021 роках призупинили розгляд заяв на притулок або значно ускладнили процедуру доступу до міжнародного захисту через карантинні обмеження. Особливо постраждали країни Південної Європи, де біженці були поміщені в переповнені центри прийому, що створило додаткові ризики поширення вірусу та порушення прав людини.

В останні роки набув актуальності феномен так званої «гібридної міграції». Це використання міграційних потоків як зброї у міжнародних відносинах. Зокрема, криза на кордоні між Білоруссю та Європейським Союзом у 2021 році, коли білоруська влада навмисно стимулювала масовий наплив мігрантів до кордонів Польщі, Литви та Латвії, продемонструвала вразливість європейської міграційної політики до політичних маніпуляцій. Цей інцидент показав необхідність посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС, а також розробки нових юридичних механізмів реагування на такі виклики [65].

Поширеним є міф, що біженці становлять суттєвий економічний тягар для країн ЄС. Втім, наукові дослідження (зокрема, проведені OECD у 2021 році) демонструють, що за належної інтеграції мігранти можуть позитивно впливати на економіку приймаючих країн: створюючи додатковий попит на товари та послуги, забезпечуючи потребу в робочій силі в секторах, де є нестача місцевих працівників, а також позитивно впливаючи на демографічну ситуацію в країнах Європи, де існує проблема старіння населення [66].

3.3. Перспективи розвитку правового регулювання інституту притулку в ЄС: шляхи вдосконалення

Реформа Дублінської системи та впровадження справедливої системи розподілу шукачів притулку

Нинішня Дублінська система створює надмірний тиск на країни першого в'їзду. Грецький острів Лесбос став символом перевантаженості системи притулку, коли у таборі Морія, розрахованому на 3000 осіб, перебувало понад 20 тисяч мігрантів, що призводило до катастрофічних умов життя та протестів. Перспективною альтернативою є система квотного розподілу, яку намагалися реалізувати у 2015 році, коли Європейська комісія запропонувала обов'язковий механізм перерозподілу мігрантів з Італії та Греції до інших країн ЄС, хоча цей механізм досі не запрацював повноцінно через політичні розбіжності [67].

Європейський Союз уже понад десятиліття намагається реформувати Спільну європейську систему притулку. CEAS була задумана як єдиний правовий простір, у межах якого шукачі притулку мали б отримувати однакові умови прийому та захисту у будь-якій країні ЄС. Але на практиці це не спрацювало — особливо після міграційної кризи 2015 року. У 2020 році Єврокомісія представила Пакт про міграцію та притулок, що став основою оновленої реформи CEAS. Пакт вводить механізм «обов'язкової солідарності». Кожна держава ЄС буде або приймати частину шукачів притулку, або надавати фінансову/операційну підтримку. Вперше система передбачає не добровільний, а структурований підхід до розподілу відповідальності.

Перехід від директив (які кожна держава адаптує по-своєму) до регламентів (які діють напряду у всіх країнах)

Директива встановлює цілі, але дозволяє кожній країні самій вирішити, як їх досягти. Це створює простір для різних тлумачень і формального, а іноді — і мінімального виконання. Регламент, навпаки, має пряму дію у всіх державах ЄС.

Посилення захисту зовнішніх кордонів із забезпеченням легальних шляхів міграції

Посилення охорони кордонів не повинно виключати гуманні та безпечні шляхи доступу до ЄС. Як позитивний приклад можна навести досвід гуманітарних коридорів, що були відкриті між Італією та Ліваном у 2016 році завдяки співпраці католицької спільноти Сант-Еджидіо та уряду Італії. Це дозволило понад 2000 сирійським біженцям безпечно дістатися Італії літаком, уникнувши небезпечних нелегальних маршрутів через море [68].

Створення правової бази для захисту «кліматичних біженців»

Зараз особи, що мігрують через кліматичні причини, залишаються без правового захисту. У 2020 році важливим прецедентом стало рішення Комітету ООН з прав людини у справі громадянина Кірибаті, який шукав притулку у Новій Зеландії через загрозу затоплення його батьківщини. Комітет вперше визнав, що кліматичні зміни можуть бути підставою для захисту від депортації. Подібні рішення потребують юридичного закріплення і на рівні ЄС для створення захисту таких осіб у майбутньому [69].

Інтеграційні програми для біженців та шукачів притулку

Інтеграція біженців — ключовий виклик для сучасної Європи. У Швеції успішно працює програма «Etableringsprogrammet», яка надає біженцям доступ до безкоштовного навчання шведської мови, професійної перепідготовки та психологічної підтримки. За даними Шведської служби

зайнятості, близько 60% учасників цієї програми вже за два роки повністю інтегруються на ринок праці. Такий досвід може бути адаптований іншими країнами ЄС [70].

Впровадження новітніх технологій у процедури притулку

Європейські країни вже активно використовують сучасні технології в управлінні міграцією. Наприклад, Нідерланди запровадили систему штучного інтелекту «INDIGO», яка проводить первинний аналіз заявок на притулок та прогнозує вірогідність схвалення статусу біженця, прискорюючи розгляд справ. Водночас важливо дотримуватись етичних норм, оскільки досвід інших країн, зокрема Канади, показав ризики використання алгоритмів, які можуть випадково дискримінувати певні категорії заявників [71].

Посилення ролі громадянського суспільства і місцевих громад у процесі інтеграції

Канада пропонує позитивний приклад інтеграції, де існує система «приватного спонсорства біженців». Ця модель передбачає, що громадські організації, релігійні спільноти або групи громадян беруть на себе відповідальність за фінансову підтримку та інтеграцію конкретних сімей біженців [65].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило, що інститут притулку у Європейському Союзі є одним із ключових механізмів захисту прав людини, зокрема в умовах глобальної нестабільності, збройних конфліктів та посилення міграційних процесів у сучасному світі. Аналіз історичного розвитку інституту притулку в міжнародному та праві ЄС показав, що основні підходи до гарантій захисту для переслідуваних осіб сформувалися поступово й були закріплені у Женевській конвенції 1951 року та Протоколі 1967 року. Згодом вони були імplementовані в правовій системі ЄС, що стало підґрунтям для створення Спільної європейської системи притулку (CEAS).

Дослідження виявило, що CEAS базується на низці директив та регламентів, які регулюють основні етапи процедури надання притулку: від кваліфікації та умов прийому до механізмів розподілу відповідальності між державами-членами. Втім, проаналізовані приклади в Німеччині, Франції та Італії свідчать, що, незважаючи на єдині норми держав-членів ЄС, національні правові системи можуть демонструвати суттєву різницю в підходах до розгляду заяв про притулок чи критеріїв визначення «безпечної третьої країни».

Приклади Німеччини, Франції та Італії продемонстрували, що кожна країна має власні інституційні механізми (відповідні відомства та суди), а також різні підходи до застосування субсидіарного чи гуманітарного захисту. Аналіз виявив, що розбіжності у тлумаченні понять «переслідування» чи «безпечна третя країна» можуть призводити до різних результатів для одних і тих самих заявників у різних країнах. Це підтверджує тезу про необхідність глибшої гармонізації на рівні ЄС.

Основні виклики та проблеми в системі притулку ЄС:

- Нерівномірне навантаження на країни першого в'їзду. Механізм, закріплений Дублінським регламентом, створює додатковий тиск на держави Південної та Східної Європи, що призводить до перевантаження міграційних служб і погіршення умов прийому.
- Відсутність дієвих механізмів солідарності. Попри декларовану солідарність у межах ЄС, низка держав-членів висловлює спротив розподілу шукачів притулку, що породжує суперечки та посилює розбіжності між країнами.
- Неоднорідність правозастосовної практики. Відмінності в оцінці заяв та критеріях надання притулку у різних країнах спричиняють явище “asylum shopping” і знижують ефективність єдиного правового простору.
- Відсутність окремого статусу для “кліматичних біженців”. Міграція, зумовлена кліматичними змінами, не вписується у класичний формат Женевської конвенції 1951 року, що потребує модернізації правової бази.
- Пандемія COVID-19 та “гібридна міграція”. Ці сучасні виклики виявили слабкі місця у системі притулку ЄС – тимчасове призупинення розгляду заяв та використання мігрантів у політичних цілях показали вразливість системи перед кризовими ситуаціями.

Повномасштабне вторгнення рф стало каталізатором активізації правових механізмів захисту – уперше реалізовано Директиву 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, яка дозволила українцям отримати доступ до проживання, працевлаштування та соціальних послуг без стандартної процедури. Цей приклад засвідчив гнучкість правової системи ЄС у реагуванні на надзвичайні міграційні кризи, однак паралельно виявив проблему селективності, коли інші групи біженців не отримують подібних

переваг. Водночас приклад селективного застосування цього механізму продемонстрував обмеженість підходів до інших груп біженців, що потребує додаткової уваги в реформах.

Перспективами розвитку правового регулювання окреслено наступні:

- реформа Дублінської системи для справедливого розподілу заявників;
- перехід від директив до регламентів для уніфікації застосування;
- створення легальних шляхів міграції, гуманітарних коридорів;
- визнання «кліматичних біженців» на рівні міжнародного права;
- розвиток інтеграційних програм, впровадження ІТ-рішень, підтримка приватного спонсорства.

Підбиваючи підсумки проведеної роботи, можна зазначити, що у сучасних реаліях інститут притулку ЄС перебуває на перетині кількох глобальних кризових чинників, серед яких збройні конфлікти, політичні кризи, пандемія COVID-19, зміни клімату та «гібридна міграція». Дослідження підтвердило, що правова база ЄС у цій сфері — попри наявні недоліки та суперечності — здатна еволюціонувати у відповідь на нові виклики, що було яскраво продемонстровано прикладом війни РФ проти України. Водночас результати роботи вказують на необхідність масштабнішої реформи CEAS, глибшої гармонізації національних правових систем держав-членів, запровадження обов'язкової солідарності та створення більш гнучких, але водночас дієвих механізмів реагування на різноманітні типи міграційних криз. Дотримання балансу між безпековими інтересами країн ЄС та дотриманням фундаментальних прав шукачів притулку залишається одним із найбільших викликів європейської міграційної політики.

Таким чином, поставлені завдання — від історико-правового аналізу до оцінки впливу війни в Україні — виконані, а отримані результати

створюють основу для подальших наукових досліджень і практичного вдосконалення механізмів притулку в ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головач А. Й. Становлення та розвиток інституту притулку в практиці стародавніх держав рабовласницького періоду // Вісник Ужгородського національного університету. 2023. № 74.
2. Протокол до Конвенції про статус біженців від 31 січня 1967 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdf> (дата звернення: 03.04.2025).
3. Тураев Б.А. Разсказ египтянина Синухета и образцы египетских документальных автобиографий. Москва: Т-во А.А. Левенсона, 1915. 71 с.
4. Kolyadzhana V., Trofymchuk M. Становлення та розвиток інституту «право притулку» в міжнародному праві // Історико-правовий часопис. 2017. №1 (9). С. 67–72.
5. Chatterjee H. International Law and Inter-state Relations in Ancient. Calcutta: Firma K. L. Mukhopadhyay, 1958.
6. Дмитрієв А.І., Дмитрієва Ю.А., Задорожній О.В. Історія міжнародного права. Київ: Проміні, 2008. 384 с.
7. Антипов А.Н. Право убежища в государствах Древнего мира // Вопросы истории. 2011. №1. С. 137–144.
8. Никольскій Д. О Выдачѣ преступников по началамъ міжнародного права. Санкт-Петербург: Тип. М.М. Стасюлевича, 1884. 559 с.
9. Чернявський А.Л. Інститут права притулку в сучасному міжнародному праві // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. №6-1. Т.2. С. 249–252.
10. Тюренкова К.А. Право убежища как международно-правовой институт // Гуманитарные исследования. 2017. №1(61). С. 116–121.

11. Загальна декларація прав людини: Прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml (дата звернення: 03.04.2025).
12. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html> (дата звернення: 03.04.2025).
13. Європейська конвенція з прав людини і основоположних свобод 1950 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (дата звернення: 03.04.2025).
14. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0095> (дата звернення: 03.04.2025).
15. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0055> (дата звернення: 03.04.2025).
16. Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0033> (дата звернення: 03.04.2025).
17. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing

- international protection [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0032> (дата звернення: 03.04.2025).
18. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 (Dublin III) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0604> (дата звернення: 03.04.2025).
19. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal C 326, 26/10/2012 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення: 03.04.2025).
20. ECtHR. Chahal v. the United Kingdom, Application no. 22414/93. Judgment of 15 November 1996 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58004> (дата звернення: 03.04.2025).
21. ECtHR. Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Application no. 27765/09. Judgment of 23 February 2012. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-109231>. Дата звернення: 03.05.2025.
22. Supreme Court of Canada. Canada (AG) v. Ward, [1993] 2 S.C.R. 689. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1000/index.do>. Дата звернення: 03.05.2025.
23. Committee Against Torture. Agiza v. Sweden, Communication No. 233/2003, CAT/C/34/D/233/2003. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://juris.ohchr.org>. Дата звернення: 03.05.2025.
24. Court of Justice of the European Union. C-472/13, Andre Lawrence Shepherd, ECLI:EU:C:2015:117. Judgment of 26 February 2015. [Электронный ресурс]. Режим доступа:

- <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-472/13>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 25.ECtHR. Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Application no. 27765/09, Judgment of 23 February 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-109231>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 26.Supreme Court of Canada. Canada (Attorney General) v. Ward, [1993] 2 S.C.R. 689. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1000/index.do>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 27.Committee Against Torture. Agiza v. Sweden, Communication No. 233/2003, CAT/C/34/D/233/2003, 24 May 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://juris.ohchr.org>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 28.Court of Justice of the European Union. C-472/13, Andre Lawrence Shepherd, ECLI:EU:C:2015:117, Judgment of 26 February 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-472/13>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 29.Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by the UN General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 30.Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bonn, 1949. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_16a.html. Дата звернення: 03.05.2025.
- 31.Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unhcr.org/4de4d4a89.pdf>. Дата звернення: 03.05.2025.

- 32.Протокол щодо статусу біженців від 31 січня 1967 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unhcr.org/4de4d5de9.pdf>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 33.Constitution française. Préambule de la Constitution du 27 octobre 1946. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 34.Regulation (EU) No 604/2013 of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 35.Costituzione della Repubblica Italiana. Roma, 1948. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.senato.it>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 36.Decreto Legislativo 28 gennaio 2008, n. 25. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.normattiva.it>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 37.Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bamf.de>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 38.Office français de protection des réfugiés et apatrides (OFPRA). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ofpra.gouv.fr>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 39.Cour nationale du droit d’asile (CNDA). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cnda.fr>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 40.Directive 2011/95/EU of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu>. Дата звернення: 03.05.2025.
- 41.Aufenthaltsgesetz (AufenthG), §25. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/_25.html. Дата звернення: 03.05.2025.

42. Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern (AufenthG). [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/. Дата звернения: 03.05.2025.
43. Asylgesetz zur Beschäftigung von Asylbewerbern, §61. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.gesetze-im-internet.de/asylvfg_1992/_61.html. Дата звернения: 03.05.2025.
44. Bundesagentur für Arbeit. Informationen zur Beschäftigung von Geflüchteten. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.arbeitsagentur.de>. Дата звернения: 03.05.2025.
45. Integrationsgesetz vom 31. Juli 2016 (BGBl. I S. 1939). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.bgbl.de>. Дата звернения: 03.05.2025.
46. Decreto Sicurezza (Decreti Salvini), 2018. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.gazzettaufficiale.it>. Дата звернения: 03.05.2025.
47. French Parliament adopts controversial immigration bill // France 24. 2023. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.france24.com>. Дата звернения: 03.05.2025.
48. Court of Justice of the European Union. Case C-808/18 – Commission v Hungary. Judgment of 17 December 2020. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://curia.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.
49. European Commission. Infringement Decisions – Migration and Home Affairs. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://home-affairs.ec.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.
50. Directive 2001/55/EC of the Council of the European Union on temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0055>. Дата звернения: 03.05.2025.

51. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0382>. Дата звернення: 03.05.2025.
52. European Commission. Temporary Protection for people fleeing the war in Ukraine. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ec.europa.eu>. Дата звернення: 03.05.2025.
53. European Union Agency for Asylum (EUAA). Ukraine Situation – Reports and updates. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://euaa.europa.eu>. Дата звернення: 03.05.2025.
54. Guild E., Moreno-Lax V. The EU Temporary Protection Response: Solidarity or Selectivity? Migration Studies Review. 2023. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://migrationstudiesreview.org>. Дата звернення: 03.05.2025.
55. European Commission. New Pact on Migration and Asylum. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ec.europa.eu/info/policies/migration-and-asylum>. Дата звернення: 03.05.2025.
56. UNHCR. Operational Data Portal: Ukraine Refugee Situation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Дата звернення: 03.05.2025.
57. International Organization for Migration (IOM). Ukraine Crisis Response. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.iom.int/ukraine-response>. Дата звернення: 03.05.2025.
58. Costello C. Refugees and the European Legal Order. European Journal of Migration and Law. 2022. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://brill.com/view/journals/emil/emil-overview.xml>. Дата звернення: 03.05.2025.

- 59.ECtHR. Case of M.S.S. v. Belgium and Greece (Application no. 30696/09), Judgment of 21 January 2011. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://hudoc.echr.coe.int>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 60.Council Decision (EU) 2015/1601 establishing provisional measures in the area of international protection for Italy and Greece. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 61.European Council on Refugees and Exiles (ECRE). Asylum Information Database (AIDA). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://asylumineurope.org>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 62.ECtHR. Case of Hirsi Jamaa and Others v. Italy (Application no. 27765/09), Judgment of 23 February 2012. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://hudoc.echr.coe.int>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 63.Guild E., Costello C., Moreno-Lax V. Implementation of the 2015 Council Decisions Establishing Provisional Measures in the Area of International Protection. European Parliament, LIBE Committee. 2017. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.europarl.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 64.UNHCR. Climate Change and Disaster Displacement. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.unhcr.org/climate-change-disasters.html>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 65.European Commission. Hybrid threats and migration: Belarus and EU Border. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ec.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 66.OECD. The economic impact of migration. 2021. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.oecd.org>. Дата звернения: 03.05.2025.
- 67.European Commission. Reforming the Common European Asylum System. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ec.europa.eu>. Дата звернения: 03.05.2025.

68. Community of Sant'Egidio. Humanitarian Corridors. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.santegidio.org>. Дата звернення: 03.05.2025.
69. United Nations Human Rights Committee. Case of Teitiotia v. New Zealand (2020). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.ohchr.org>. Дата звернення: 03.05.2025.
70. Swedish Public Employment Service (Arbetsförmedlingen). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://arbetsformedlingen.se>. Дата звернення: 03.05.2025.
71. European Union Agency for Fundamental Rights. Artificial Intelligence and Fundamental Rights. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://fra.europa.eu>. Дата звернення: 03.05.2025.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПРАВА ОСІБ, ЯКІ ШУКАЮТЬ ПРИТУЛОК

Документ	Ключові положення	Приклади застосування (прецеденти, події)
Конвенція про статус біженців (1951)	- Визначення поняття "біженець" - Заборона повернення (non-refoulement) - Гарантії правового та соціального захисту	❖ <i>M.S.S. v. Belgium and Greece</i> (ЄСПЛ, 2011) – порушення через умови повернення до Греції. ❖ Використовується для оцінки індивідуальних кейсів при наданні притулку.
Протокол 1967 року до Конвенції	- Скасування часових і географічних обмежень (після 1951 року, поза Європою)	❖ Дозволив надання статусу біженця особам із конфліктів у Африці, Азії, Латинській Америці.
Європейська Конвенція з прав людини (1950)	- Гарантії фундаментальних прав і свобод - Заборона катувань (ст. 3), незаконного повернення	❖ <i>Soering v. UK</i> (1989) – недопустимість екстрадиції у країну з ризиком нелюдського поводження.

		❖ Посилаються у міграційних справах на ст. 3, 5, 8 ЄКПЛ.
Конвенція ООН проти катувань (1984)	- Абсолютна заборона катувань - Заборона видачі осіб, якщо існує ризик катувань	❖ Часто використовується у справах про депортацію ❖ Впливає на рішення національних судів щодо видачі осіб (екстрадиції).
Директива 2011/95/ЄС (Директива про кваліфікацію)	- Визначення статусу біженця та додаткового захисту - Критерії переслідування (раса, релігія, політичні переконання тощо)	❖ <i>C-472/13 Shepherd</i> – ухилення від армії як підстава для захисту. ❖ Уніфікує практику визнання статусу по всьому ЄС.
Директива 2013/32/ЄС (Процедурна)	- Процедури надання міжнародного захисту - Прискорені процедури, "безпечна країна"	❖ Застосовується для фільтрації необґрунтованих заяв. ❖ Викликає критику за недостатню індивідуалізацію.
Директива 2013/33/ЄС (Умови прийому)	- Гарантії житла, охорони здоров'я, харчування	❖ <i>N.H. та інші v. Франція (ЄСПЛ, 2020)</i> – погані умови порушують права шукачів притулку.

	- Доступ до освіти, роботи	
Директива 2001/55/ЄС (Тимчасовий захист)	- Механізм масового притулку у кризових ситуаціях	❖ Застосована в 2022 р. для громадян України – перша активація за понад 20 років.

ДІЯЛЬНІСТЬ CEAS

Напрямок дії	Приклади / Пояснення
Формує та узгоджує єдине законодавство	Усі згадані в 2 розділі директиви ЄС
Уніфікація практики	Спільні правила для справедливого та однакового розгляду заяв у всіх країнах ЄС
Обмін інформацією та реєстрація	- Система EURODAC (відбитки пальців) - Взаємний доступ до даних про заявників
Підтримка держав-членів через агентства	- Діяльність EUAA (Агентство ЄС з питань притулку) - Технічна, експертна та організаційна допомога
Механізми солідарності	- Переміщення шукачів притулку між країнами - Фінансування через AMIF (Фонд притулку, міграції та інтеграції)